

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (έκτο τμήμα)
της 30ής Ιανουαρίου 2002 *

Στην υπόθεση C-103/00,

Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενη από τους R. Wainwright και Π. Παναγιωτόπουλο, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

προσφεύγουσα,

κατά

Ελληνικής Δημοκρατίας, εκπροσωπούμενης από τις Α. Σαμώνη-Ράντου και Π. Σκανδάλου, με τόπο επιδόσεων στο Λουξεμβούργο,

καθής,

που έχει ως αντικείμενο να αναγνωρισθεί ότι η Ελληνική Δημοκρατία, μη λαμβάνοντας και, επικουρικώς, μη κοινοποιώντας στην Επιτροπή, εντός της ταχθείσας προθεσμίας, τα αναγκαία μέτρα ώστε να θεσπιστεί και τεθεί σε εφαρμογή ένα αποτελεσματικό σύστημα αυστηρής προστασίας της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta* στη Ζάκυνθο, προκειμένου να αποφευχθούν, αφενός, οποιαδήποτε παρενόχληση του είδους αυτού κατά την περίοδο αναπαραγωγής του και, αφετέρου,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ελληνική.

οποιαδήποτε δραστηριότητα ενδέχεται να επιφέρει βλάβη ή καταστροφή των περιοχών αναπαραγωγής του, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τη Συνθήκη ΕΚ και από το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχεία β' και δ', της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (ΕΕ L 206, σ. 7),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα),

συγκείμενο από την F. Macken, πρόεδρο τμήματος, και τους C. Gulmann (εισηγητή), J.-P. Puissochet, R. Schintgen και J. N. Cunha Rodrigues, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: P. Léger
γραμματέας: L. Hewlett, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έκθεση ακροατηρίου,

αφού άκουσε τις αγορεύσεις των διαδίκων κατά τη συνεδρίαση της 12ης Ιουλίου 2001,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 25ης Οκτωβρίου 2001,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Δικαστηρίου στις 17 Μαρτίου 2000, η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων άσκησε, δυνάμει του άρθρου 226 ΕΚ, προσφυγή με την οποία ζητεί να αναγνωριστεί ότι η Ελληνική Δημοκρατία, μη λαμβάνοντας και, επικουρικώς, μη κοινοποιώντας της, εντός της ταχθείσας προθεσμίας, τα αναγκαία μέτρα ώστε να θεσπιστεί και τεθεί σε εφαρμογή ένα αποτελεσματικό σύστημα αυστηρής προστασίας της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta* στη Ζάκυνθο, προκειμένου να αποφευχθούν, αφενός, οποιαδήποτε παρενόχληση του είδους αυτού κατά την περίοδο αναπαραγωγής του και, αφετέρου, οποιαδήποτε δραστηριότητα ενδέχεται να επιφέρει βλάβη ή καταστροφή των περιοχών αναπαραγωγής του, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τη Συνθήκη ΕΚ και από το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχεία β' και δ', της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας (ΕΕ L 206, σ. 7, στο εξής: οδηγία).

Το κανονιστικό πλαίσιο

- 2 Σκοπός της οδηγίας είναι, σύμφωνα με το άρθρο της 2, παράγραφος 1, να συμβάλει στην προστασία της βιολογικής ποικιλομορφίας, μέσω της διατήρησης των φυσικών οικοτόπων, καθώς και της άγριας χλωρίδας και πανίδας, στο ευρωπαϊκό έδαφος των κρατών μελών όπου εφαρμόζεται η Συνθήκη.
- 3 Η οδηγία διευκρινίζει, στο άρθρο της 2, παράγραφος 2, ότι τα μέτρα τα οποία λαμβάνονται σύμφωνα με την οδηγία αυτή αποσκοπούν στη διασφάλιση της διατήρησης ή της αποκατάστασης, σε ικανοποιητική κατάσταση διατήρησης, των φυσικών οικοτόπων και των άγριων ειδών χλωρίδας και πανίδας κοινοτικού ενδιαφέροντος.

4 Το άρθρο 12, παράγραφος 1, της οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα ώστε να θεσπισθεί ένα καθεστώς αυστηρής προστασίας των ζωικών ειδών που αναφέρονται στο [στοιχείο] α' του παραρτήματος IV, στην περιοχή φυσικής κατανομής τους, που να απαγορεύει:

- α) κάθε μορφή σύλληψης ή θανάτωσης, εκ προθέσεως, δειγμάτων αυτών των ειδών λαμβανομένων στη φύση·
- β) να παρενοχλούνται εκ προθέσεως τα εν λόγω είδη, ιδίως κατά την περίοδο αναπαραγωγής, την περίοδο κατά την οποία τα νεογνά εξαρτώνται από τη μητέρα, τη χειμερία νάρκη και τη μετανάστευση·
- γ) την εκ προθέσεως καταστροφή ή τη συλλογή των αυγών στο φυσικό περιβάλλον·
- δ) τη βλάβη ή καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής ή των τόπων ανάπαυσης.»

5 Η θαλάσσια χελώνα *Caretta caretta* περιλαμβάνεται μεταξύ των ειδών που αναφέρονται στο παράρτημα IV, στοιχείο α', της οδηγίας.

- 6 Σύμφωνα με το άρθρο 23, παράγραφος 1, της οδηγίας, τα κράτη μέλη θέτουν σε ισχύ τις νομοθετικές, κανονιστικές και διοικητικές διατάξεις που είναι αναγκαίες για να συμμορφωθούν προς την οδηγία αυτή εντός δύο ετών από την κοινοποίησή της και ενημερώνουν αμέσως την Επιτροπή. Δεδομένου ότι η οδηγία αυτή κοινοποιήθηκε τον Ιούνιο του 1992, η εν λόγω προθεσμία έληξε τον Ιούνιο του 1994.

Η προ της ασκήσεως προσφυγής διαδικασία

- 7 Ορισμένες μη κυβερνητικές οργανώσεις κατήγγειλαν την επιδείνωση των συνθηκών διατηρήσεως της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta* στη Ζάκυνθο. Κατόπιν αυτού, η Επιτροπή, με επιστολή της 3ης Ιουλίου 1998, ζήτησε από τις ελληνικές αρχές στοιχεία σχετικά με τα μέτρα προστασίας του εν λόγω είδους στη νήσο αυτή.
- 8 Στις 16 και στις 17 Ιουλίου 1998, οι υπηρεσίες της Επιτροπής πραγματοποίησαν αποστολή στη Ζάκυνθο, προκειμένου να ελέγξουν αν είχαν πράγματι τεθεί σε εφαρμογή μέτρα προστασίας της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta*. Κατά την αποστολή αυτή, οι εκπρόσωποι της Επιτροπής επισκέφθηκαν τις παραλίες του Λαγανά, του Καλαμακίου, των Σεκανίων, της Δάφνης και του Γέρακα, οι οποίες αποτελούν τόπους ωτοκίας του είδους. Διαπίστωσαν την ανεπάρκεια των μέτρων προστασίας σε όλες τις περιοχές που επισκέφθηκαν, ιδίως δε:

- την απουσία φύλαξης και σήμανσης των παραλιών,

- την παρουσία θαλάσσιων ποδηλάτων και σκαφών στο τμήμα της θαλάσσιας περιοχής όπου η κυκλοφορία τους απαγορεύεται,

- την παρουσία σημαντικού αριθμού ομπρελών και ξαπλωστρών σε διάφορες παραλίες (Καλαμάκι, Γέρακας, Δάφνη),

 - την παρουσία παράνομων κατασκευών και νέων επεμβάσεων στην παραλία της Δάφνης.
- 9 Σε απάντηση στην από 3 Ιουλίου 1998 επιστολή της Επιτροπής, οι ελληνικές αρχές, με επιστολή της 22ας Ιουλίου 1998, ανέφεραν, μεταξύ άλλων, τους κανονισμούς λυμένα που θεσπίστηκαν κατά το πρώτο ήμισυ της δεκαετίας του '90, καθώς και την εφαρμογή προγραμμάτων παρακολούθησης των θαλασσιών χελωνών και τη διενέργεια εκστρατειών ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης του κοινού.
- 10 Η Επιτροπή, θεωρώντας ότι η Ελληνική Δημοκρατία δεν είχε λάβει τα απαραίτητα μέτρα για τη θέσπιση ενός αποτελεσματικού συστήματος προστασίας της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta* στη Ζάκυνθο και ότι είχε, κατά συνέπεια, παραβεί τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχεία β' και δ', της οδηγίας, απέστειλε, στις 2 Δεκεμβρίου 1998, έγγραφο σχλήσεως στην Ελληνική Κυβέρνηση, καλώντας την να διατυπώσει τις παρατηρήσεις της.
- 11 Με έγγραφο της 17ης Μαρτίου 1999, οι ελληνικές αρχές απάντησαν ότι ένα σχέδιο προεδρικού διατάγματος σχετικά με τη δημιουργία του Θαλασσιού Πάρκου Ζακύνθου είχε σταλεί στο Συμβούλιο της Επικρατείας για τελική επεξεργασία. Πληροφόρησαν επίσης την Επιτροπή ότι είχαν συστήσει επιτροπή με αντικείμενο την κατάρτιση σχεδίου ειδικού προεδρικού διατάγματος, γενικού χαρακτήρα, το οποίο θα περιείχε οικονομικές ρυθμίσεις για το σύνολο των προστατευομένων φυσικών

περιοχών της Ελλάδας. Επιπλέον, ανήγγειλαν την πρόθεσή τους να καταρτίσουν ένα τρίτο προεδρικό διάταγμα αντισταθμιστικών μέτρων για το Θαλάσσιο Πάρκο Ζακύνθου. Με το ίδιο αυτό έγγραφο, οι ελληνικές αρχές ανήγγειλαν επιπλέον μια σειρά μέτρων και ειδικότερα, μεταξύ άλλων, την κατεδάφιση όλων των παράνομων κατασκευών στις παραλίες, την κατάρτιση εθνικού κτηματολογίου, την απαγόρευση πρόσβασης οχημάτων στις παραλίες, την αντικατάσταση του υφισταμένου φωτισμού που ενοχλεί τις θαλάσσιες χελώνες και την απομάκρυνση των ξαπλωστών και των ομπρελών. Ανήγγειλαν επίσης την υπογραφή συμβάσεως για την κατασκευή ειδικού ταχύπλου σκάφους το οποίο θα διετίθετο στη λιμενική αστυνομία Ζακύνθου για την τήρηση των προβλεπομένων μέτρων προστασίας.

- 12 Η Επιτροπή, θεωρώντας ότι οι ελληνικές αρχές εξακολουθούσαν να μην έχουν λάβει, με τη θέσπιση του αναγκαίου προς τούτο θεσμικού πλαισίου και τη λήψη επί τόπου μέτρων για την προστασία του συγκεκριμένου είδους, τα αναγκαία μέτρα για την εγκαθίδρυση ενός αποτελεσματικού συστήματος προστασίας της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta* στη Ζάκυνθο, απήρθε στην Ελληνική Δημοκρατία, στις 15 Ιουλίου 1999, αιτιολογημένη γνώμη με την οποία επανέλαβε τις αιτιάσεις που περιείχε το έγγραφο οχλήσεως και κάλεσε το εν λόγω κράτος μέλος να συμμορφωθεί προς την αιτιολογημένη γνώμη εντός προθεσμίας δύο μηνών από της κοινοποίησής της.

- 13 Στις 24 και 25 Αυγούστου 1999, οι υπηρεσίες της Επιτροπής πραγματοποίησαν δεύτερη αποστολή στη Ζάκυνθο, κατά τη διάρκεια της οποίας επιθεώρησαν εκ νέου τις σημαντικότερες παραλίες ωτοκίας της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta*. Διαπίστωσαν, ειδικότερα, ορισμένη πρόοδο σε σχέση με την κατάσταση που επικρατούσε κατά τη διάρκεια της προηγούμενης αποστολής τους, ιδίως δε την ύπαρξη φυλάκων και πινακίδων στις παραλίες, την έκδοση και διανομή ενημερωτικών φυλλαδίων και τη θέση σε υπηρεσία ενός ταχύπλου σκάφους. Αντιθέτως, διαπίστωσαν:

- την παρουσία θαλάσσιων ποδηλάτων και μικρών σκαφών στη θαλάσσια ζώνη Α στον Γέρακα και στη Δάφνη,

- τον ελλειμενισμό θαλάσσιων ποδηλάτων και μικρών σκαφών στη θαλάσσια ζώνη Β στο Καλαμάκι,

- την παρουσία ομπρελών και ξαπλωστροών σε διάφορες παραλίες (Γέρακας, Δάφνη, Καλαμάκι, Λαγανάς), σε αριθμό σαφώς ανώτερο αυτού που επέτρεπε το σχετικό σχέδιο προεδρικού διατάγματος περί της δημιουργίας του θαλάσσιου Πάρκου Ζακύνθου,

- την αύξηση του αριθμού παράνομων κατασκευών στην παραλία της Δάφνης,

- την κυκλοφορία μοτοποδηλάτων επί της αμμώδους παραλίας του ανατολικού Λαγανά,

- την ανεπάρκεια των μέτρων φύλαξης ορισμένων παραλιών.

¹⁴ Στις 29 Οκτωβρίου 1999, οι ελληνικές αρχές απάντησαν στην αιτιολογημένη γνώμη, πληροφορώντας την Επιτροπή ότι, για τη θερινή περίοδο 1999, είχε εγκριθεί ποσό 30 000 000 δραχμών (GRD) για ένα πρόγραμμα ενημέρωσης του κοινού, καθώς και για τη φύλαξη, τον καθαρισμό και την προστασία των αμμωδών παραλιών στον βιότοπο του κόλπου του Λαγανά στη Ζάκυνθο. Οι αρχές αυτές ανέφεραν επίσης ότι είχαν απομακρυνθεί οι ομπρέλες από τον αιγιαλό της Δάφνης και είχε περιοριστεί δραστικά ο αριθμός τους στην παραλία του Γέρακα, προκειμένου ο αριθμός αυτός να μην υπερβαίνει το όριο που θέτει για την παραλία αυτή το σχέδιο προεδρικού διατάγματος για τη δημιουργία του Θαλασσίου Πάρκου Ζακύνθου.

- 15 Η Επιτροπή, μη έχοντας λάβει κανένα άλλο πληροφοριακό στοιχείο βάσει του οποίου να μπορεί να συμπεράνει ότι η Ελληνική Δημοκρατία συμμορφώθηκε προς τις υποχρεώσεις της που απορρέουν από την οδηγία, αποφάσισε να ασκήσει την παρούσα προσφυγή.

Επί της ουσίας

- 16 Η Επιτροπή εκθέτει ότι η θαλάσσια χελώνα *Caretta caretta* γεννά μόνο κάθε δύο ή τρία έτη. Στην Ελλάδα, η περίοδος ωοτοκίας αρχίζει από τα τέλη Μαΐου και τελειώνει στα τέλη Αυγούστου. Η χελώνα βγαίνει από τη θάλασσα τη νύχτα και κατευθύνεται προς το πιο στεγνό μέρος της παραλίας, όπου σκάβει ένα λάκκο βάρους 40 έως 60 εκατοστών για να γεννήσει κατά μέσον όρο 120 αυγά. Η Επιτροπή εκθέτει ότι, δύο μήνες αργότερα, τα αυγά εκκολάπτονται και οι μικρές χελώνες βγαίνουν από την άμμο και τρέχουν προς τη θάλασσα. Οι μικρές χελώνες είναι ευάλωτες και πολλές από αυτές πεθαίνουν.
- 17 Η Επιτροπή επισημαίνει το γεγονός ότι ο κόλπος του Λαγανά στη Ζάκυνθο είναι μια σημαντική, ίσως η σημαντικότερη της Μεσογείου, περιοχή αναπαραγωγής της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta*. Λόγω της σημασίας του κόλπου του Λαγανά, οι ελληνικές αρχές έχουν προτείνει την κατάταξη της περιοχής αυτής μεταξύ των τόπων κοινοτικής σημασίας για το δίκτυο Natura 2000.
- 18 Η Επιτροπή προσάπτει κυρίως στην Ελληνική Δημοκρατία ότι παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από τη Συνθήκη και από το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχεία β' και δ', της οδηγίας, αφενός, μη θεσπίζοντας ένα νομικό πλαίσιο ικανό να διασφαλίσει την αυστηρή προστασία της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta* από κάθε εκ προθέσεως παρενόχληση κατά την περίοδο αναπαραγωγής, καθώς και από κάθε βλάβη ή καταστροφή των περιοχών αναπαραγωγής της, και, αφετέρου, μη λαμβάνοντας συγκεκριμένα μέτρα για την αποφυγή αυτών των επιβλαβών παραγόντων.

*Επί του νομικού πλαισίου προστασίας του είδους *Caretta caretta**

- 19 Κατά την Επιτροπή, η Ελληνική Κυβέρνηση δεν θέσπισε εντός της ταχθείσας προθεσμίας ένα επαρκές θεσμικό πλαίσιο για να διασφαλιστεί μακροπρόθεσμα η αποτελεσματική προστασία της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta*.
- 20 Η Ελληνική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι με την έκδοση, στις 22 Δεκεμβρίου 1999, ενός προεδρικού διατάγματος το οποίο χαρακτηρίζει ως εθνικό θαλάσσιο πάρκο τις χερσαίες και θαλάσσιες περιοχές του κόλπου του Λαγανά και των νήσων Στροφάδων και ως περιφερειακό πάρκο τη χερσαία έκταση των Δήμων Ζακύνθου και Λαγανά (ΦΕΚ Δ' 906/22.12.1999, στο εξής: διάταγμα του 1999), θέσπισε ένα σύστημα αυστηρής προστασίας της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta*.
- 21 Η Κυβέρνηση αυτή υποστηρίζει ότι, κατά τα τελευταία 20 έτη, έχουν σταδιακά ληφθεί μέτρα για να εξασφαλιστεί η προστασία του ζωικού αυτού είδους στη νήσο Ζάκυνθο. Παραθέτει διάφορα νομοθετικά, κανονιστικά και διοικητικά μέτρα που έχουν ληφθεί προς τούτο από το 1980. Το διάταγμα του 1999 δεν αποτελεί παρά την πλέον πρόσφατη κατάληξη της διαδικασίας προοδευτικής εφαρμογής ενός συστήματος αυστηρής προστασίας του είδους αυτού.
- 22 Το αβάσιμο της προσφυγής της Επιτροπής προκύπτει επίσης από τα διαθέσιμα στοιχεία σχετικά με τη φωλεοποίηση της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta* στον κόλπο του Λαγανά κατά την τελευταία δεκαεπταετία. Συγκεκριμένα, δεν έχει αποδειχθεί η μείωση των φωλεών.

- 23 Πρέπει να υπενθυμιστεί ότι, κατά παγία νομολογία, η ύπαρξη παραβάσεως πρέπει να εκτιμάται σε συνάρτηση με την κατάσταση του κράτους μέλους, όπως αυτή εμφανίζεται κατά τη λήξη της ταχθείσας με την αιτιολογημένη γνώμη προθεσμίας, και ότι οι επελθούσες στη συνέχεια μεταβολές δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη από το Δικαστήριο (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις της 18ης Μαρτίου 1999, C-166/97, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 1999, σ. I-1719, σκέψη 18, και της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, C-220/99, Επιτροπή κατά Γαλλίας, Συλλογή 2001, σ. I-5831, σκέψη 33).
- 24 Επιβάλλεται όμως η διαπίστωση ότι το διάταγμα του 1999, στο οποίο η Ελληνική Κυβέρνηση αφέρωσε σημαντικό τμήμα των υπομνημάτων της, εκδόθηκε μετά τη λήξη της ταχθείσας με την αιτιολογημένη γνώμη προθεσμίας των δύο μηνών.
- 25 Επομένως, παρέλκει η εξέταση του ζητήματος αν το προβλεπόμενο από το εν λόγω διάταγμα σύστημα προστασίας της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta* ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις προστασίας του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχεία β' και δ', της οδηγίας.
- 26 Όσον αφορά τα λοιπά μέτρα που αποσκοπούν, κατά την Ελληνική Κυβέρνηση, στην εφαρμογή ενός αποτελεσματικού συστήματος προστασίας του είδους αυτού, πρέπει να υπενθυμιστεί ότι το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχεία β' και δ', της οδηγίας επιβάλλει τη λήψη των αναγκαίων μέτρων για τη θέσπιση ενός συστήματος αυστηρής προστασίας των ζωικών ειδών που αναφέρονται στο παράρτημα IV, στοιχείο α', της οδηγίας αυτής, στην περιοχή φυσικής κατανομής τους, απαγορεύοντας, αφενός, την εκ προθέσεως παρενόχληση των εν λόγω ειδών, ιδίως κατά την περίοδο αναπαραγωγής, την περίοδο κατά την οποία τα νεογνά εξαρτώνται από τη μητέρα, τη χειμερία νάρκη και τη μετανάστευση και, αφετέρου, τη βλάβη ή την καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής ή των τόπων ανάπαυσης.

- 27 Συναφώς, πρώτον, δεν αμφισβητείται ότι ο κόλπος του Λαγανά αποτελεί σημαντική περιοχή για την αναπαραγωγή του προστατευμένου είδους *Caretta caretta*.
- 28 Δεύτερον, σύμφωνα με τις διαπιστώσεις του Συμβουλίου της Επικρατείας, που διαλαμβάνονται σε έκθεση του 1999, η οποία προσαρτάται στο σχέδιο προεδρικού διατάγματος περί δημιουργίας του Θαλασσίου Πάρκου Ζακύνθου, οι τότε ισχύουσες διατάξεις δεν ήταν ικανές να διασφαλίσουν, στον αναγκαίο βαθμό, την αποτελεσματική προστασία των θαλασσίων και χερσαίων περιοχών του κόλπου του Λαγανά. Ειδικότερα, λαμβανομένων υπόψη των πιέσεων και της διαβρώσεως που υφίσταντο οι παραλίες αναπαραγωγής της Δάφνης, του Γέρακα και του Καλαμακίου λόγω της κατασκευής δρόμων προσβάσεως σε αυτές, καθώς και λαμβανομένου υπόψη του οφειλομένου στις ανθρώπινες δραστηριότητες θορύβου, το Συμβούλιο της Επικρατείας συνέστησε την απαγόρευση όχι μόνον της διανοίξεως νέων δρόμων προσβάσεως στις παραλίες αυτές, αλλά και της δημιουργίας υποδομών όπως περίπτερα, στέγαστρα ή θέσεις σταθμεύσεως. Η Ελληνική Κυβέρνηση δεν αμφισβητεί τις εκτιμήσεις αυτές.
- 29 Τρίτον, πρέπει να τονιστεί ότι, κατά την προ της ασκήσεως της προσφυγής φάση, η Ελληνική Κυβέρνηση επέμεινε ιδιαίτερα στο γεγονός ότι η έκδοση διατάγματος περί δημιουργίας θαλασσίου πάρκου στη Ζάκυνθο θα έθετε σε ισχύ ένα σύστημα αυστηρής προστασίας της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta*. Η κυβέρνηση αυτή, με το υπόμνημα αντικρούσεως, ισχυρίστηκε ότι, όσον αφορά το εν λόγω είδος, το διάταγμα του 1999 υλοποιούσε τους σκοπούς προστασίας που ορίζονται στο άρθρο 12 της οδηγίας. Με το υπόμνημα ανταπαντήσεως, η Ελληνική Κυβέρνηση υποστήριξε, για πρώτη φορά, ότι τα αναγκαία μέτρα για τη θέσπιση ενός συστήματος αυστηρής προστασίας του είδους αυτού, σύμφωνα με το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχεία β' και δ', της οδηγίας, είχαν ληφθεί πριν από τις 14 Αυγούστου 1999, δηλαδή πριν από την ημερομηνία λήξεως της προθεσμίας που έταξε η Επιτροπή με την αιτιολογημένη γνώμη. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η κυβέρνηση αυτή αναγνώρισε ωστόσο ότι το διάταγμα του 1999 εγκαθίδρυσε ένα σύστημα το οποίο παρείχε προστασία αυστηρότερη από εκείνη που προέκυπτε από το προηγούμενο σύστημα προστασίας. Πρέπει επιπλέον να τονιστεί ότι η Ελληνική Κυβέρνηση, κληθείσα από το Δικαστήριο να διευκρινίσει, παραθέτοντας το κείμενό τους, τις ειδικές διατάξεις της έννομης τάξεώς της οι οποίες ήταν σε ισχύ στις 14 Αυγούστου 1999 και τις οποίες

θεωρεί ικανές να ικανοποιήσουν τις απαιτήσεις που επιβάλλει το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχεία β' και δ', της οδηγίας, περιορίστηκε στην απαρίθμηση μιας σειράς νομοθετικών, κανονιστικών και διοικητικών πράξεων, χωρίς να αναφέρει καμία ειδική διάταξη δυνάμενη να ικανοποιήσει τις εν λόγω απαιτήσεις.

- 30 Κατόπιν των προεκτεθέντων, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Ελληνική Δημοκρατία δεν θέσπισε, εντός της ταχθείσας προθεσμίας, ένα νομικό πλαίσιο ικανό να διασφαλίσει αυστηρή προστασία της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta* από κάθε εκ προθέσεως παρενόχληση κατά την περίοδο αναπαραγωγής, καθώς και από κάθε βλάβη ή καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής της. Επομένως, η προσφυγή της Επιτροπής πρέπει να γίνει δεκτή ως προς το σημείο αυτό.
- 31 Το γεγονός και μόνον ότι δεν προκύπτει η μείωση του αριθμού των φωλεών του είδους αυτού κατά την τελευταία δεκαπενταετία δεν μπορεί να θέσει εν αμφιβόλω τη διαπίστωση αυτή.

*Επί των συγκεκριμένων μέτρων προστασίας του είδους *Caretta caretta**

- 32 Η Επιτροπή υπενθυμίζει ότι, κατά τη διάρκεια επισκέψεως, περί τα τέλη Αυγούστου 1999, στις παραλίες αναπαραγωγής των θαλασσιών χελωνών *Caretta caretta* στη Ζάκυνθο, οι υπηρεσίες της διαπίστωσαν, μεταξύ άλλων, την κυκλοφορία μοτοποδηλάτων επί της αμμώδους παραλίας του ανατολικού Λαγανά, την παρουσία θαλασσιών ποδηλάτων και μικρών σκαφών στις θαλάσσιες ζώνες του Γέρακα και της Δάφνης, καθώς και την παρουσία παράνομων κατασκευών στην παραλία της Δάφνης.
- 33 Η Ελληνική Κυβέρνηση δεν αμφισβητεί το ακριβές των διαπιστώσεων αυτών.

- 34 Δεν αμφισβητείται, κατ' αρχάς, ότι η κυκλοφορία μοτοποδηλάτων σε παραλία αναπαραγωγής της χελώνας *Caretta caretta* μπορεί να παρενοχλήσει το είδος αυτό κατά την ωοτοκία, την επώαση και την εκκόλαψη των αυγών, καθώς και κατά τη μετακίνηση των νεαρών χελωνών προς τη θάλασσα. Εν συνεχεία, αποδείχθηκε ότι η παρουσία πλωτών μέσων πλησίον των παραλιών αναπαραγωγής ενέχει κινδύνους για τη ζωή και τη σωματική ακεραιότητα των χελωνών.
- 35 Από τη δικογραφία προκύπτει ότι, κατά τον χρόνο των διαπιστωθέντων εκ μέρους των υπηρεσιών της Επιτροπής πραγματικών περιστατικών, η κυκλοφορία μοτοποδηλάτων στις παραλίες αναπαραγωγής απαγορευόταν και ότι είχαν τοποθετηθεί πινακίδες επισημαίνουσες την ύπαρξη φωλεών χελωνών στις παραλίες αυτές. Η θαλάσσια ζώνη του Γέρακα και της Δάφνης είχε χαρακτηριστεί ως περιοχή απόλυτης προστασίας και είχε αποτελέσει αντικείμενο ειδικής σημαίνσεως.
- 36 Επομένως, η κυκλοφορία μοτοποδηλάτων στην αμμώδη παραλία του ανατολικού Λαγανά και η παρουσία θαλασσιών ποδηλάτων και μικρών σκαφών στη θαλάσσια ζώνη του Γέρακα και της Δάφνης συνιστούν πράξεις εκ προθέσεως παρενοχλήσεως του εν λόγω είδους κατά την περίοδο αναπαραγωγής, υπό την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχεία β' και δ', της οδηγίας.
- 37 Επιπλέον, δεν πρόκειται για μεμονωμένες πράξεις. Συγκεκριμένα, όσον αφορά την κυκλοφορία μοτοποδηλάτων στις παραλίες αναπαραγωγής, τούτο προκύπτει από τον ισχυρισμό της Ελληνικής Κυβερνήσεως ότι, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών, ήταν πολύ δύσκολη η νυχτερινή φύλαξη του ανατολικού τμήματος της παραλίας του Λαγανά, λόγω του μεγάλου μήκους της, του πλήθους των προσβάσεων προς αυτήν και του μικρού αριθμού φυλάκων. Όσον αφορά την παρουσία πλωτών μέσων στην επίμαχη θαλάσσια ζώνη, πρέπει να τονιστεί ότι αυτή διαπιστώθηκε κατά τις δύο επισκέψεις που πραγματοποίησαν στη Ζάκυνθο οι υπηρεσίες της Επιτροπής, όπως προαναφέρθηκε στις σκέψεις 8 και 13 της παρούσας αποφάσεως.

- 38 Τέλος, δεν χωρεί αμφιβολία ότι η παρουσία κατασκευών σε μια παραλία αναπαραγωγής όπως αυτή της Δάφνης μπορεί να επιφέρει βλάβη ή καταστροφή του τόπου αναπαραγωγής υπό την έννοια του άρθρου 12, παράγραφος 1, στοιχείο δ', της οδηγίας.
- 39 Επομένως, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Ελληνική Δημοκρατία δεν έλαβε, εντός της ταχθείσας προθεσμίας, όλα τα συγκεκριμένα μέτρα που είναι αναγκαία για να αποφευχθούν, αφενός, η εκ προθέσεως παρενόχληση της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta* κατά την περίοδο αναπαραγωγής και, αφετέρου, η βλάβη ή η καταστροφή των τόπων αναπαραγωγής της. Επομένως, η προσφυγή της Επιτροπής πρέπει να γίνει δεκτή και ως προς το σημείο αυτό.
- 40 Κατόπιν των προεκτεθέντων, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η Ελληνική Δημοκρατία, μη λαμβάνοντας, εντός της ταχθείσας προθεσμίας, τα απαραίτητα μέτρα για τη θέσπιση και εφαρμογή ενός αποτελεσματικού συστήματος αυστηρής προστασίας της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta* στη Ζάκυνθο, προκειμένου να αποφευχθούν, αφενός, οποιαδήποτε εκ προθέσεως παρενόχληση του είδους αυτού κατά την περίοδο αναπαραγωγής και, αφετέρου, οποιαδήποτε δραστηριότητα ενδέχεται να επιφέρει βλάβη ή καταστροφή των περιοχών αναπαραγωγής του, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχεία β' και δ', της οδηγίας.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 41 Κατά το άρθρο 69, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα δικαστικά έξοδα, εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Επειδή η Επιτροπή ζήτησε την καταδίκη της Ελληνικής Δημοκρατίας και αυτή ηττήθηκε, πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (έκτο τμήμα)

αποφασίζει:

- 1) Η Ελληνική Δημοκρατία, μη λαμβάνοντας, εντός της ταχθείσας προθεσμίας, τα απαραίτητα μέτρα για τη θέσπιση και εφαρμογή ενός αποτελεσματικού συστήματος αυστηρής προστασίας της θαλάσσιας χελώνας *Caretta caretta* στη Ζάκυνθο, προκειμένου να αποφευχθούν, αφενός, οποιαδήποτε εκ προθέσεως παρενόχληση του είδους αυτού κατά την περίοδο αναπαραγωγής και, αφετέρου, οποιαδήποτε δραστηριότητα ενδέχεται να επιφέρει βλάβη ή καταστροφή των περιοχών αναπαραγωγής του, παρέβη τις υποχρεώσεις που υπέχει από το άρθρο 12, παράγραφος 1, στοιχεία β' και δ', της οδηγίας 92/43/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 1992, για τη διατήρηση των φυσικών οικοτόπων καθώς και της άγριας πανίδας και χλωρίδας.**

- 2) Καταδικάζει την Ελληνική Δημοκρατία στα δικαστικά έξοδα.**

Macken

Gulmann

Puissochet

Schintgen

Cunha Rodrigues

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 30 Ιανουαρίου 2002.

Ο Γραμματέας

Η Πρόεδρος του έκτου τμήματος

R. Grass

F. Macken